

UPRAVLJANJE RIZICIMA PRI POSJEĆIVANJU I REKREACIJSKIM AKTIVNOSTIMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA PRIRODE

OUTDOOR ACTIVITIES AND VISITOR RISK MANAGEMENT IN PROTECTED AREAS

Ivan MARTINIĆ*, Mate KOSOVIC**, Ivan GRGINČIĆ***

SAŽETAK: Članak se osvrće na stvaranje sigurnog i svjesnog rekreacijskog prostora u zaštićenim područjima prirode. Definiiraju se rizici i odgovornosti uprava zaštićenih područja za njihove posjetitelje i sudionike rekreacijskih aktivnosti. Raspravlja se o osnovnim elementima 'visitor risk managementa' – otkrivanje i procjenu rizika, određivanje sigurnosnih i kontrolnih mjera, financijski i legislativno gledište rizika. Posebno se obrazlažu faze u procesu procjenjivanja rizika te određivanje njegove razine pri čemu se stavlja u odnos vjerojatnost aktualizacije opasnosti i težina moguće posljedice. U cilju smanjenja rizika iznose se legislativne, organizacijske i kadrovske pretpostavke i preporuke za razvoj integriranog programa upravljanja rizicima u hrvatskim nacionalnim parkovima i parkovima prirode. Ključnim se drži propisom jasno odrediti razinu brige parkovnih uprava za posjetitelje, pri čemu valja voditi računa da bi previsok standard odgovornosti parkovnih uprava mogao ugroziti njihovo funkcioniranje.

Ključne riječi: priroda, zaštićena područja, posjećivanje, rekreacija, upravljanje rizicima

UVOD – Introduction

Zaštićena područja prirode idu u red najatraktivnijih turističkih odredišta¹ s velikim potencijalom za

razvoj kompleksne turističke ponude. Prema IUCN² smjernicama za upravljanje zaštićenim područjima, uz

Slika 1. Hodanje među krošnjama – u posljednje vrijeme jedan od najatraktivnijih oblika rekreacije u prirodi
Figure 1 Tree top walking across specially adapted footbridges has recently become one of the most attractive forms of outdoor recreation.

* Prof. dr. sc. Ivan Martinić, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, e: martinic@sumfak.hr

** Mate Kosović, mr. oec., dipl. iur., JU za upravljanje Park-šumom Marjan, Split

*** Mr. sc. Ivan Grginčić, Hrvatske šume d.o.o. Zagreb – UŠP Karlovac

¹ Prema podacima WTO više se od 30 % godišnjeg turističkog posjećivanja u svijetu odnosi na zaštićena područja prirode, ponajprije nacionalne parkove i prirodne rezervate.

² International Union on Conservation of Nature – međunarodna organizacija za zaštitu prirode

ekološku edukaciju, upravo su turizam i različiti oblici rekreacije, naprihvatljiviji oblici korištenja zaštićenih područja (Tablica 1). Iako turističko-rekreacijske aktivnosti mogu imati i negativne učinke na zaštićeno područje, prihodi od takvih aktivnosti uvelike mogu doprinijeti njegovom očuvanju i razvoju.

Tablica 1. Matrica ciljeva upravljanja i kategorija zaštićenih područja prema IUCN-u

Table 1 Management objectives matrix and the IUCN protected area management categories

Ciljevi upravljanja <i>Management objectives</i>	Vrsta zaštićenog područja – <i>Protected Area Category</i> [*]						
	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
Znanstveno istraživanje <i>Scientific research</i>	1	3	2	2	2	2	3
Zaštita divljine <i>Wilderness protection</i>	2	1	2	3	3	-	2
Očuvanje biološke raznovrsnosti gena i vrsta <i>Preservation of species and genetic diversity</i>	1	2	1	1	1	2	1
Održavanje usluga okoliša <i>Maintenance of environmental services</i>	2	1	1	-	1	2	1
Zaštita posebnih prirodnih i kulturnih vrijednosti i karakteristika <i>Protection of specific natural and cultural values and features</i>	-	-	2	1	3	1	3
Turizam i rekreacija <i>Tourism and recreation</i>	-	2	1	1	3	1	3
Edukacija - <i>Education</i>	-	-	2	2	2	2	3
Održivo korištenje resursa iz prirodnih ekosustava <i>Sustainable use of resources from natural ecosystems</i>	-	3	3	-	2	2	1
Održavanje kulturnih i tradicijskih značajki <i>Maintenance of cultural and traditional features</i>	-	-	-	-	-	1	2

* Ia – strogi prirodni rezervat; Ib – područje divljine; II – nacionalni park; III – spomenik prirode; IV – područje upravljanja staništima/vrstama; V – zaštićeni krajobraz; VI – zaštićeno gospodarsko područje

LEGENDA: 1- primarni cilj; 2 – sekundarni cilj; 3 – potencijalno primjenjiv cilj; 4 – neprimljenjiv cilj

* Ia – *Strict Nature Reserve*; Ib – *Wilderness Area*; II – *National Park*; III – *Natural Monument*; IV – *Habitat/Species Management Area*; V – *Protected Landscape*; VI – *Managed Resource Protected Area*

LEGEND: 1 – *primary objective*; 2 – *secondary objective*; 3 – *potentially applicable objective*; 4 – *not applicable*

REKREACIJSKE AKTIVNOSTI U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Recreational activities in protected areas

Privlačnost zaštićenih područja za rekreacijske aktivnosti lako je objasniti atraktivnim prirodnim ambijentom, ali i svojevrsnom sigurnošću koju sudionicima takvih programa pružaju parkovne uprave, ponajprije turističko-rekreacijskom infrastrukturu i profesionalnim službama. Većina će posjetitelja izabrati rekreacijsko odredište u području gdje će se moći osloniti na pouzdane informacije o specifičnostima prostora, vre-

menkim prilikama i gdje mogu računati na profesionalnu pomoć u različitim slučajevima, kao što su nezgode, traganje i spašavanje i dr.

Organiziranju rekreacijskih aktivnosti u zaštićenim područjima moguće je svesti na dva osnovna pristupa. U prvom su slučaju takve aktivnosti uglavnom organizirane od same parkovne uprave, dok su u drugom slučaju organizirane od jednog ili više koncesionara³.

³ ovlaštenu ugovorni nositelji dopuštenja o organiziranju i pružanju rekreacijskih programa, usluga i aktivnosti. Za izdata dopuštenja koncesionari plaćaju parkovnoj upravi koncesijsku naknadu, a dopuštene djelatnosti obavljaju za svoj račun i u skladu specifičnim uvjetima parkovne uprave.

Za rekreacijske aktivnosti koje parkovne uprave samostalno organiziraju i provode, one imaju iznimnu odgovornost za sigurnost sudionika, što uključuje i skrbiti za odštetne zahtjeve (ponekad alarmantno visoke!) koji se mogu pojaviti u slučaju povređivanja sudionika rekreacije.

Iako je, prema našim ocjenama, razvoj rekreacijskih aktivnosti u hrvatskim zaštićenim područjima⁴ (dalje u tekstu: NP/PP) u pogledu sadržaja i intenziteta u početnoj fazi, posljednjih se godina i u Hrvatskoj ozbiljnije susrećemo s većim brojem slučajeva povređivanja pri takvim aktivnostima. To je posljedica pove-

ćanja broja posjetitelja, njihovog interesa za ‘intenziviranjem’ boravka i njihove sve veće mobilnosti, ali i veće ponude rekreacijskih aktivnosti s uključenim visokim rizikom, kao što su npr. slobodno penjanje, brdski biciklizam, pustolovne utrke i dr.

U tom smislu može se govoriti i novom elementu zadaće parkovnih uprava usmjerenoj na smanjivanje mogućih nepovoljnih učinaka u slučaju ozljeđivanja posjetitelja, pri čemu važan element upravljanja zaštićenim područjima postaje planiranje i upravljanje rizicima vezanima za rekreacijske aktivnosti posjetitelja.

RIZICI I ODGOVORNOST ZA POSJETITELJE – Visitor risks and responsibilities

U posjećivanju zaštićenih područja brojne su situacije ili stanja koje potencijalno mogu izazvati ozljede ili štete. Mnogobrojni oblici vanjske rekreacije imaju pripadajući rizik, pri čemu su rizik i izazov njihov važan sastavni dio. Pritom, vjerojatnost da nesreća završi u obliku štete ili ozljeđivanja u nekim slučajevima nije mala.

Iako je općenito prihvaćeno da su posjetitelji odgovorni za osobnu sigurnost pri rekreacijskim aktivnostima, značajne se teškoće javljaju oko razgraničenja što je osobna, a što parkovna odgovornost u slučaju nesreće. Neke aktualne sudske presude u svijetu značajno su više potencirale odgovornost parkovnih uprava negoli samih posjetitelja.

U definiranju mogućih rizika kojima su izloženi posjetitelji moguće je razlikovati:

(1) rizike pri aktivnostima manjeg intenziteta i bez sportske dimenzije naprežanja; tu spadaju npr.: pješaćenje, planinarenje, touring-biciklizam i dr. Takve se aktivnosti odnose na ‘obične’ posjetitelje i vezane su uz korištenje standardne parkovne infra-

strukture: cesta, šumskih putova i planinarskih staza, poučnih staza, odmorišta, vidikovaca i dr.

(2) rizike pri vrlo intenzivnim rekreacijskim aktivnostima s izraženom sportskom dimenzijom naprežanja; Takve aktivnosti vezane su uz posjetitelje-sudionike ‘adrenalinske’ rekreacije, a tu spadaju npr. alpinizam, slobodno penjanje (penjanje u stijeni), speleologija, ronjenje, rafting, kajak, kanjoniranje, brdski biciklizam, skijanje, zmajarenje, rekreativno jahanje, slobodno letenje, pustolovne utrke, hodanje u krošnjama, adrenalinski parkovi, i dr.

Rizici su usko povezani s vrstama povreda koje mogu nastati pri pojedinoj aktivnosti. Najčešći su:

- padovi samih sudionika s visine, u dubinu ili u istoj ravnini,
- padovi drugih predmeta (opreme, kamenja, grana i sl.) na sudionika,
- sudar ili uklještenje sudionika s preprekom ili drugim predmetom
- ostali rizici.

UPRAVLJANJE RIZICIMA – Visitor risk management

Naglašena odgovornost parkovnih uprava zahtijeva postojanje unaprijed određenih planova djelovanja u slučaju nesreće posjetitelja, odnosno sudionika rekreacije, ali i odgovarajuću pripremljenost u slučaju pokretanja odštetnih zahtjeva. Kako su visoki odštetni zahtjevi vezani uz ozljeđivanje izravna prijetnja parkovnoj upravi u provođenju parkovne politike i svakodnevnom upravljanju parkom, cilj uprave zaštićenog područja mora biti stvaranje sigurnog i svjesnog rekreacijskog prostora. Osnova toga je razvoj programa upravljanja rizicima. To uključuje:

- određivanja najboljeg praktičnog protokola za kontinuirano unaprijeđivanje tehnika i izvedbi u upravljanju rizicima,

- identificiranje učestalosti i šteta vezanih za izlaganje specifičnom riziku,
- prepoznavanje postupaka i metoda koje vode osiguravajuće agencije u analizi i procesuiranju nesreća,
- uvođenje učinkovite zaštite od rizika te procedura za minimalizaciju rizika.

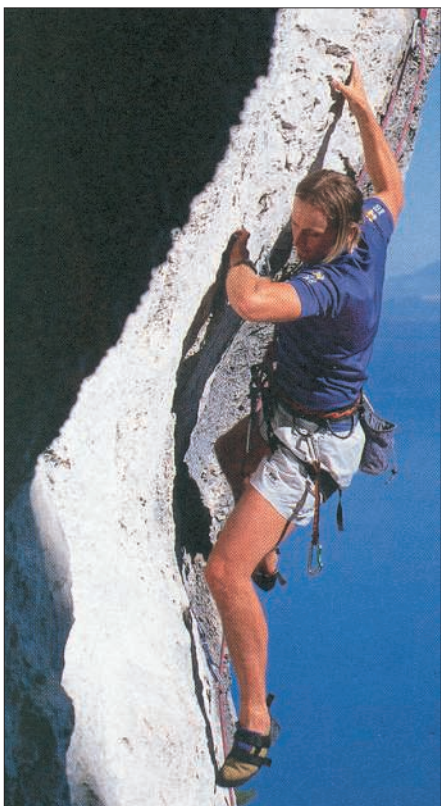
U smislu zaštite osobne odgovornosti u posljednja dva desetljeća razvijen je instrument putnoga osiguranja koje svojim klijentima nude osigurateljske agencije bilo za individualna ili za agencijski organizirana putovanja i boravke. Takva putna osiguranja pokrivaju tek neke od rizika kojima su potencijalno izloženi posjetitelji-sudionici sportske rekreacije, kao što su troškovi

⁴ ovdje se prvenstveno misli na zaštićena područja koja imaju upravljačke ustanove; u Hrvatskoj to su, ponajprije, nacionalni parkovi i parkovi prirode.

prijevoza do odgovarajuće ustanove i troškovi bolničkoga liječenja (tzv. nužni liječnički tretman), ali ne i za npr. liječenje “posljedica nezgoda uzrokovanih profesionalnim bavljenjem sportom” u što je moguće svrstati većinu adrenalinskih rekreacijskih aktivnosti. Pritom je osigurateljova obveza isključena i ako je nesretni slučaj nastao, među ostalim, za vrijeme sportske rekreacije u alpinizmu, jahanju, zračnim, zimskim i/ili vodenim sportovima, biciklizmu, speleologiji i dr.

Prema dosadašnjim iskustvima iz zemalja s razvijenim parkovnim sustavima, učinkoviti programi upravljanja rizicima traže sljedeće osnovne sastavnice:

- obrazovanje i osposobljavanje osoblja,
- nadziranje i otkrivanje rizičnih prostora i područja,
- redovitu inspekciju prirodnih predjela i rekreacijske infrastrukture sa zapisnicima o inspekcijama – radi programa održavanja, tako i u slučaju parničenja,
- održavanje službenih sastanaka sa osiguranicima, zakonskim savjetodavcima i suradničkim agencijama radi rasprave o gledištima trendova, strategija, tekućih parnica,
- izvještavanje o nesrećama i izlaganje o njima,
- uspostavu izvještajnog mehanizma radi stalne analize rizičnih situacija i unapređenja kroz popravne

Slika 2. Slobodno penjanje (free climbing) ide u red rekreacijskih aktivnosti najvećeg rizika

Figure 2 Free climbing ranks among outdoor recreational activities of the highest risk

akcije u praktičnom radu, procedurama ili potencijalnim mjestima nesreća.

S gledišta parkovne uprave upravljanje rizicima posjetitelja uključuje odgovore na sljedeća pitanja :

Što može pogrešno krenuti za posjetitelja? – Ovo zahtijeva prepoznavanje glavnih uzroka mogućih nepoželjnih situacija, određivanje njihovih mogućih posljedica i/ili učinaka koji su određeni njihovom učestalošću, težinom i vjerojatnošću pojavljivanja.

Što parkovna uprava može učiniti? – To pretpostavlja razvoj sustava koji uključuje politiku, metode te mehanizme djelovanja i nadzora kao odgovor na moguće neželjene situacije.

Koja je financijska dimenzija rizika i mogućih šteta? – Ovo zahtijeva fokusiranje na osiguranje novčanih sredstava za aktivnosti prevencije i upravljanja rizicima i za održavanje financijske stabilnosti uprave u slučaju mogućih troškova po odštetnim zahtjevima.

U programu upravljanja rizicima kojima su izloženi posjetitelji i sudionici rekreacije moguće je razlikovati četiri osnovna koraka, kako je to prikazano na slici 3.

Korak br. 1: Proces otkrivanja rizika

Od najveće je važnosti razviti strukturni proces za otkrivanje rizika ozlijeđivanja posjetitelja. Proces otkrivanja rizika mora uključivati detaljno ispitivanje raspoloživih informacija o prijašnjim incidentima, načinima i područjima gdje su se dogodili.

Faze u procesu otkrivanja rizika uključuju:

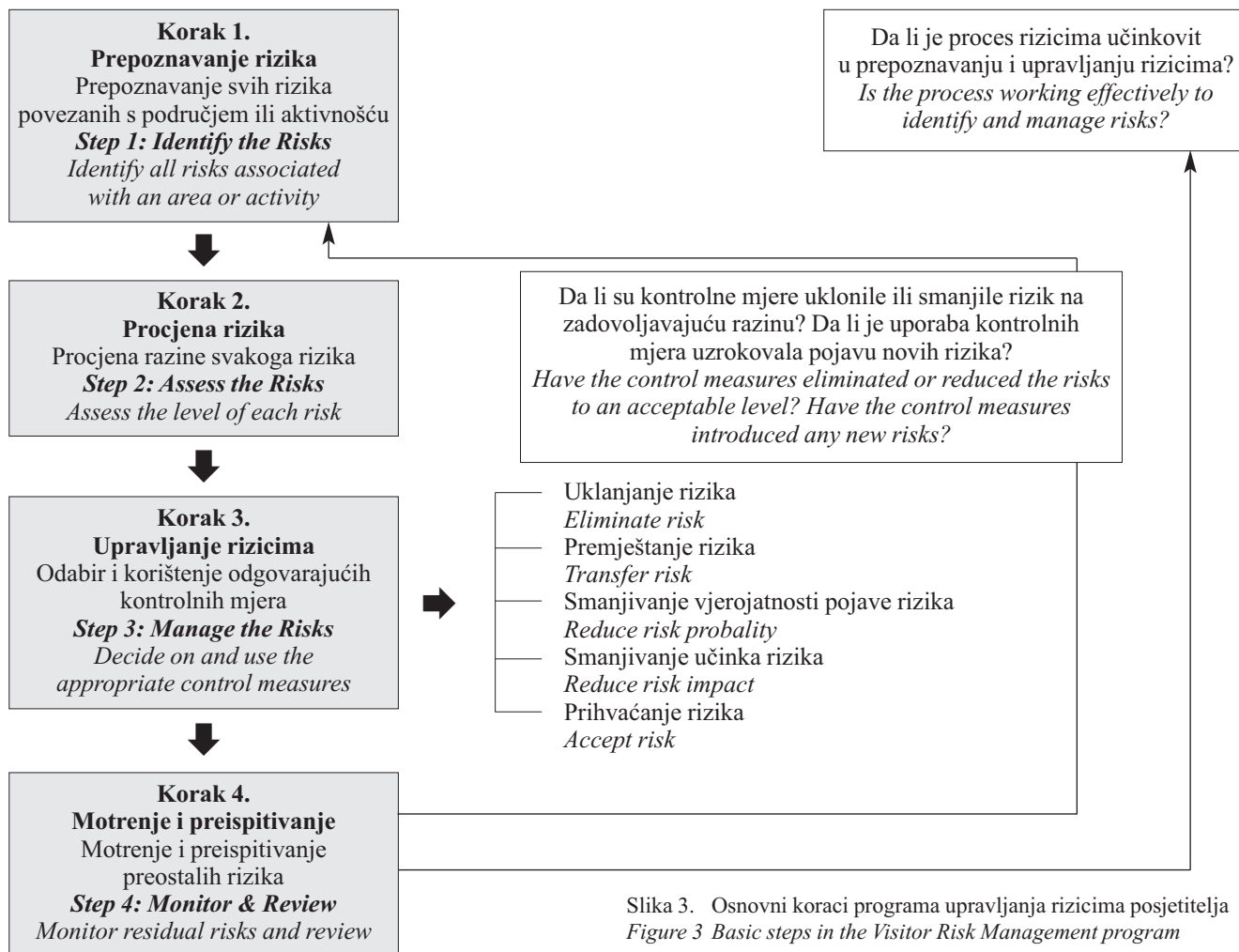
1. izradu pregleda/popisa svih rizika vezanih uz neku aktivnost ili prostor
2. razvijanje upitnika za fizičku inspekciju područja ili za nadzor aktivnosti posjetitelja
3. inspekciju područja putem upitnika i razgovor s posjetiteljima koji često posjećuju određena mjesta
4. popisivanje svih uočenih i utvrđenih rizika.

Na osnovi utvrđivanja rizika izvode se ključne odluke o preventivnim i kontrolnim mjerama za sigurnost posjetitelja.

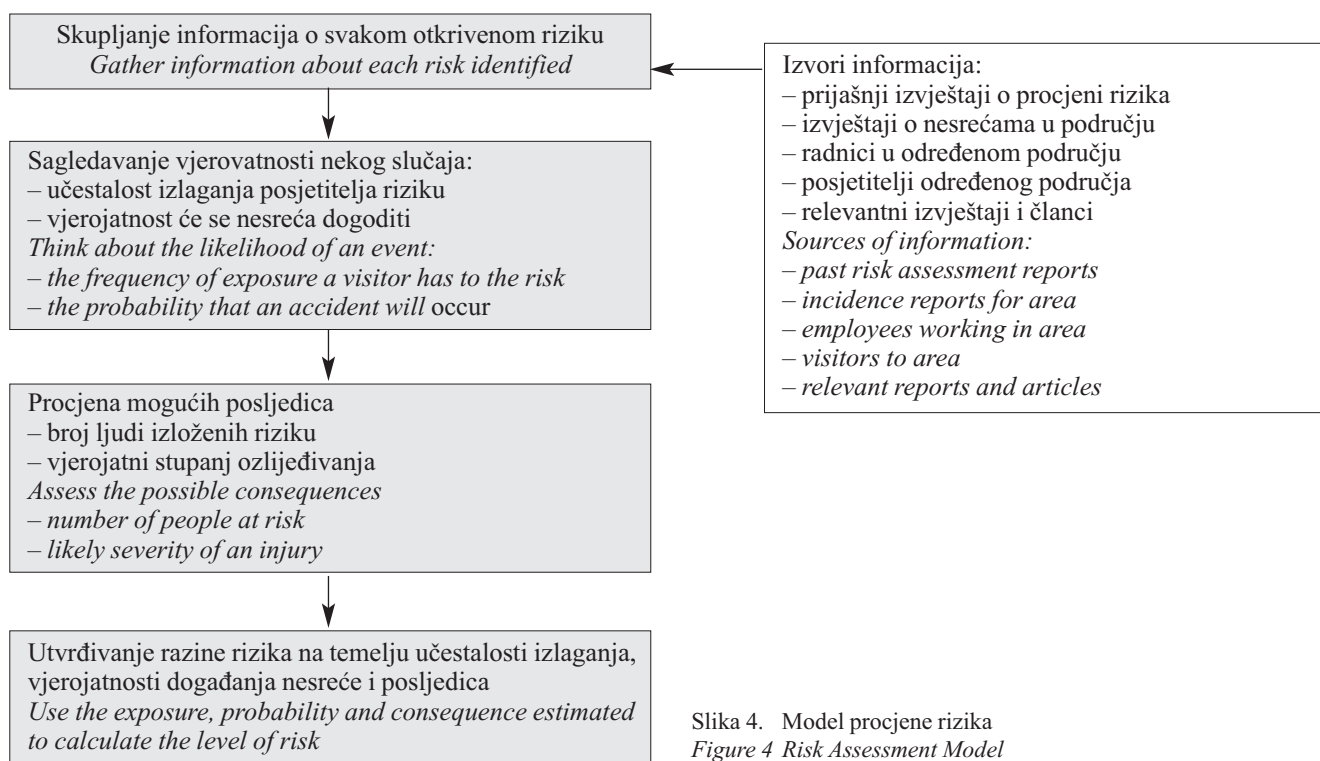
Korak br. 2: Procjena rizika za posjetitelje

Nijednim se rizikom ne može adekvatno upravljati sve dok nije određen i shvaćen. Za ovo je potreban opširniji pogled na sve dostupne informacije vezane uz prošle nesreće, posjetitelje i žrtve, mjesta i aktivnosti gdje se nesreće češće događaju.

Proces procjenjivanja rizika treba rezultirati listom svih potencijalnih opasnosti i njima pripadajućih rizika. Procjena je polazište u određivanju vrste i sadržaja akcija koje će poduzimati parkovna uprava. Ograničeno vrijeme, budžet ili osoblje mogu uvjetovati da se neke aktivnosti s rizicima trebaju uzeti u obzir bez odgađanja, a druge se mogu odgoditi. Proces procjenjivanja rizika prikazan je na slici 4.

Slika 3. Osnovni koraci programa upravljanja rizicima posjetitelja
Figure 3 Basic steps in the Visitor Risk Management program

Slika 4. Model procjene rizika
Figure 4 Risk Assessment Model

Ključno je u procjeni rizika neke aktivnosti ili lokacije odrediti stupanj ili razinu specifičnog rizika. U tablici 2 prikazan je primjer matrice za procjenu rizika koja stavlja u odnos vjerojatnost aktualizacije opasno-

sti i težinu moguće posljedice. Model stupnjevanja razine rizika izveden na osnovi matrice iz tablice 2., a prikazan je u tablici 3.

Tablica 2. Matrica za procjenu rizika (po Nohl-u)

Table 2 The Risk Assessment Matrix (according to Nohl-u)

Vjerojatnost aktualizacije opasnosti <i>Probability of hazard actualization</i>		Težina štetne posljedice / ozljeda – <i>Severity of harmful effect / injury</i>				
		Vrlo laka ozljeda bez – ikakvih posljedica <i>Very slight injury – no health effect</i>	Laka ozljeda – eventualne posljedice koje bitno ne utječu na radnu sposobnost <i>Minor injury – possible consequences having very slight effect on work capability</i>	Srednje teška ozljeda – posljedice koje mogu ograničiti radnu sposobnost <i>Moderate injury – consequences that may restrict work capability</i>	Teška ozljeda – trajne posljedice koje uzrokuju gubitak radne sposobnosti <i>Major injury – permanent consequences that cause the loss of work capability</i>	Vrlo teška ili smrtna ozljeda – značajno ograničena životna sposobnost ili uzrokuje smrt <i>Severe or lethal injury – leads to significantly restricted life capability or death</i>
		I	II	III	IV	V
Neuobičajeno mala <i>Very unlikely</i>	A	0	0	0	1	1
Vjerojatno, pod određenim uvjetima <i>Probable, under certain conditions</i>	B	0	0	1	3	4
Vrlo vjerojatno se može očekivati <i>Very likely</i>	C	0	1	2	5	7
Usljeđuje bez sumnje <i>Certain</i>	D	0	1	3	7	10

Tablica 3. Stupnjevi rizika

Table 3 Risk levels

Rizik – <i>Risk</i>	Vrijednost – <i>Value</i>
Prihvatljiv rizik – <i>Acceptable risk</i>	0
Mali rizik – <i>Low risk</i>	1-2
Srednje velik rizik – <i>Moderate risk</i>	3-4
Velik rizik – <i>Major risk</i>	5-7
Osobito velik rizik – <i>Very high risk</i>	10

Korak br. 3: Sigurnosne mjere i akcije

Koristeći rezultate procjene rizika određuju se sigurnosne mjere te se izvode potrebne akcije i aktivnosti radi eliminacije ili smanjivanja rizika.

Sigurnosne mjere mogu se odnositi na:

- eliminaciju rizika kada je rizik procijenjen kao jako visok; moguća mjera je npr. izostavljanje rekreacijske aktivnosti iz ponude na svim ili određenim lokalitetima,
- prijenos dijela rizika radi smanjivanja odgovornosti za nesreću, npr. upozoravanjem posjetitelja, čime im se osigurava da budu informiran u slučaju rizika⁵,

- smanjenje mogućnost rizika na način da se smanji vjerojatnost da se nesreća dogodi tamo gdje je osrednji rizični potencijal, npr. omogućavanje pristupa samo uz pratnju voditelja ili sudjelovanje uz instruktora,
- smanjenje djelovanja rizika što znači minimalizirati štete nastale od nesreće u slučaju osrednjeg rizičnog potencijala, npr. ograničavanje ili kontroliranje pristupa,
- prihvaćanje rizika kada je on unutar prihvatljivih granica, nizak ili nebitan.

Kada kontrolne mjere nisu uvedene ili su neučinkovite, sve nesreće i ozljede posjetitelja trebaju biti brzo istražene. Primarni pristup trebao bi biti nepristrani uviđaj s dovoljno detalja za analizu nesreće. Idealno bi bilo kada bi se isto obavljalo po propisanoj standardnoj proceduri, kojom bi se osigurala konzistentnost i omogućilo povjerenje u rezultate.

⁵ vrlo često su takva upozorenja sadržana već na ulaznici u zaštićeno područje

Korak br. 4: Motrenje i preispitivanje

Kada su kontrolne mjere određene da minimaliziraju ili elimini-
raju rizik potrebno je procjeniti
učinkovitost mjera. To uključuje:

- pregled predloženih kontrolnih
mjera pred uvođenje,
- uvođenje kontrolnih mjera, ako
se pregledavanjem ustanovilo
da one smanjuju rizik i ne stva-
raju nove rizike,
- praćenje učinkovitosti kontrol-
nih mjera kroz redovite procje-
ne.

Slika 5. Adrenalinski parkovi postali su integralni dio rekreacijske infrastrukture mnogih zaštićenih područja.

Figure 5 Adrenaline parks have become an integral part of recreational infrastructure in many protected areas

PREPORUKE ZA UPRAVLJANJE RIZICIMA POSJETITELJA U HRVATSKOJ Risk management proposals in Croatia

Porastom svijesti posjetitelja, ali i povećanjem re-
kreacijske ponude, neizbježno će se i parkovne uprave
hrvatskih zaštićenih područja sve više susretati s proble-
mima odštetnih zahtjeva uslijed ozljeđivanja posjetite-
lja. Kako bi se hrvatski parkovni sustav pravodobno pri-
premio za takvu vrstu prijetnje funkcioniranju zaštiće-
nih područja, a parkovne uprave osposobile za novu za-
dacu, u nastavku članka iznose se preporuke i polazišta
za razvoj koncepta upravljanja rizicima posjetitelja pri
posjećivanju i rekreacijskim aktivnostima posjetitelja.

6.1. Jasna misija i trajna potpora – *Clear mission and permanent support*

Primarno se moraju osigurati dugoročni mehanizmi
potpore za program upravljanja rizicima posjetitelja
zaštićenih područja prirode u Hrvatskoj. Ovo zahtijeva
podršku s najviših pozicija nadležnosti za zaštićena po-
dručja kako bi se jasno i čvrsto postavili ciljevi progra-
ma, a zatim razvila formalna struktura (organizacija i
osoblje) u programu. Ključnu bi ulogu u takvom kon-
ceptu valjalo namijeniti, sada nepostojećem, **Sredi-
šnjem uredu za zaštićena područja RH** (dalje u tek-
stu: Središnji ured NP/PP). Jednako je važno utvrditi
protokole i komunikacijske tokove kojima će informa-
cije i instrukcije putovati od donositelja odluka do ope-
rativnog parkovnog osoblja.

6.2. Zakonsko uređenje i pravna pomoć – *Legal framework and legal advice*

Potrebno je propisom vrlo jasno odrediti razinu bri-
ge i odgovornost parkovnih uprava za posjetitelje, po-
sebno radi određivanja granice između osobne i par-
kovne odgovornosti i postizanja ograničenja od odgo-
vornosti. Pritom valja voditi računa da bi previsok
standard odgovornosti parkovnih uprava mogao ugro-
ziti njihovo funkcioniranje.

Nadalje, potrebno je osigurati da parkovne uprave
putem Središnjeg ureda NP/PP imaju pristup primjere-
nom pravnom savjetodavcu već prilikom eventualnog
podizanja tužbe protiv uprave. Pravni savjetodavci ne
bi trebali samo biti dostupni, već i proaktivni u smislu
da unaprijed dobro razumiju prirodu parničenja i potre-
be parkovne uprave.

6.3. Uloga Središnjeg ureda nacionalnih parkova i parkova prirode – *The role of the NP/PP Central Management Office*

Na razini svih parkovnih uprava potrebno je stan-
dardizirati pristup upravljanju rizicima posjetitelja i su-
dionika rekreacije. Radi racionalnosti i koordinacije,
trebalo bi napraviti na razini Središnjeg ureda za
NP/PP koji bi razvio jedinstvene obrasce vezano za:

- model otkrivanja, procjene i inspekcije rizika,
- katalog sigurnosnih i kontrolnih mjera,
- protokole i postupke u slučaju nesreća,
- osposobljavanje parkovnog osoblja,
- modele osnovnoga i posebnoga osiguranja od rizika,
- vođenje odštetnih zahtjeva s pravnim savjetovanjem.

6.4. Modeli osiguranja i partnerstvo s osigura- teljima – *Insurance models and partnership with in- surers*

Putem središnjeg ureda NP/PP potrebno je za par-
kovne uprave iznaći primjerene modele osiguranja od
odgovornosti te nastojati uvesti aranžmane osiguranja
koji su jednostavni i učinkoviti, kao mehanizam finan-
ciranja rizika. Takvi bi modeli trebali činiti kombinaci-
ju programa upravljanja rizikom, samoosiguranja i re-
osiguranja. Ključna je stvar u takvim aranžmanima po-
stizanje najbolje ravnoteže između cijene premije i
preostalog rizika.

Parkovnim upravama se sugerira internalizirati trošak dnevne police osiguranja od posljedica nesretnog slučaja u cijenu ulaznice koju plaća svaki posjetitelj pri organiziranom ili individualnom posjetu zaštićenog područja.

Nadalje, organizatore rekreacijskih aktivnosti (koncesionare) trebalo bi obvezati da sudionike svojih rekreacijskih programa dodatno osiguraju od rizika povreda koji nisu pokrivena policama putnog ili zdravstvenog osiguranja.

Poželjno bi bilo kada bi se takve osnovne vrste dnevnih polica osiguranja mogle kupiti na recepcijama zaštićenih područja i na drugim prikladnim mjestima.

Od posebne je važnosti jaka povezanost Središnjeg ureda i parkovnih uprava s osigurateljem (jedna ili više agencija) pri čemu one moraju sudjelovati u redovitim analizama slučajeva te razviti plan za zaštitu obiju strana od potencijalnih gubitaka kao posljedice nesreća posjetitelja.

6.5. Izobrazba i trening osoblja – *Staff education and training*

Osoblje treba učiniti svijesnim moralnih i pravnih obveza brige za sigurnost posjetitelja. Ono mora biti sposobno otkriti, ocijeniti i obraditi rizik.

Gdje god je unutar parkovne uprave moguće, trebala bi postojati jedinica posvećena upravljanju rizikom, koja odgovara za:

- praćenje i ocjenjivanje rada uprave vezanim za ‘vistor risk management’
- pružanje uputa upravi i operativnom osoblju za sprječavanje nesreća
- koordinaciju treniranja osoblja za ‘visitor risk management’.

Programi treniranja osoblja svakako će parkovnim upravama dati dodatnu vjerodostojnost u slučaju parničenja.

6.6. Procjena, inspekcije i kontrola rizika – *Risk assessment, inspection and control*

U Hrvatskoj bi trebalo s razine Središnjega ureda NP/PP inicirati proces procjene rizika pri posjećivanju i rekreacijskim aktivnostima posjetitelja u zaštićenim područjima. Takva bi procjena za pojedino područje obuhvatila određivanje razine rizika za sve prihvatljive aktivnosti. Na temelju razine rizika utvrdio bi se **katalog sigurnosnih mjera te model inspekcije rizika**.

Radi minimaliziranja broja nezgoda, ali i lakšeg rješavanja svake

eventualne nesreće potrebno je uvesti redovit i sustavan inspekcijski proces kako bi se osiguralo trajno otkrivanje povećanih rizika te se sugeriralo preventivne mjere. Učestalost potrebnih inspekcija treba odrediti prema vrsti rizika ili o prirodi određene atrakcije ili objekta.

Nadalje, potrebno je izraditi akcijski plan za kontrolu rizika u okviru kojega se izabiru najpovoljnije akcije koje čine kombinaciju aktivnosti za sprječavanje nezgode i za smanjenje težine posljedica.

6.7. Protokoli za istragu i dokumentiranje – *Investigation and documentation protocol*

Procedura koja se primijenjuje u slučaju nesreće mora biti regulirana propisom, s posebnim naglaskom na način obavljanja očevida, dokumentiranje i sastavljanja zapisnika.

Strukturno istraživanje nesreće treba se sastojati od sljedećih elemenata:

- učinkovite istrage radi dobivanja vjerodostojnih i najvažnijih informacija u što kraćem vremenu; pritom iskazi svjedoka trebaju biti uzeti u što kraćem vremenu od nastanka nesreće;
- dovršenih izvještaja o nesreći koji trebaju, na temelju prikupljenih informacija, sadržavati činjenice, a ne mišljenja; posebno je važno da su detalji vezani za nesreće ili uz traženje odštete uvijek dokumentirani i zapisani interno od parkovne uprave;
- foto-dokumentacije s mjesta nesreće (jer s vremenom sjećanja slabe ili nestaju, a mjesta mijenjaju izgled);
- pri svršetku procesa istraživanja nesreće sve skupljene informacije i dokaze treba detaljno zabilježiti kroz standardni zapisni sustav; sustav mora uključivati zapise o:

Slika 6. Služba traženja i spašavanja posjetitelja – snimljeno u NP Grand Canyon
Figure 6 NP Grand Canyon – Search & Rescue Service

(Foto: I. Martinić)

- izvještajima o nesreći (zapisnici s uviđaja, iskazi svjedoka i dr.),
- programima i planovima održavanja i atestima
- procjeni rizika,
- potraživanju odštete,
- ostale zapise.

Sve navedeno smanjuje potencijalnu odgovornost uprave u slučaju parničenja; dodatno, zapisni sustav uz

kontinuirano praćenje i pregledavanje, omogućuje podjelu informacija između različitih dijelova sustava.

I u ovome segmentu, u Hrvatskoj je potrebno s razine Središnjega ureda NP/PP **definirati protokole za ispitivanje nesreća** koje bi uključile sadržaj i način ispitivanja, izgled očevidnika i relevantnu dokumentaciju, način izvještavanja i dr.

ZAKLJUČCI – Conclusions

U posjećivanju i pri mnogobrojnim rekreacijskim aktivnostima u zaštićenim područjima vjerojatnost nesreća i ozljeđivanja u nekim slučajevima nije mala. Porast broja nesreća posjetitelja, ali i s njima povezanih odštetnih zahtjeva u stalnome je porastu. Neke aktualne inozemne sudske presude značajno više potenciraju odgovornost parkovnih uprava negoli samih posjetitelja.

Nova zadaća uprava zaštićenih područja usmjerena je na smanjivanje mogućih nepovoljnih učinaka u slučaju ozljeđivanja posjetitelja. Pritom važan segment upravljanja postaje razvoj struktura i protokola za uvođenje integriranog programa upravljanja rizicima pri posjećivanju i rekreacijskim aktivnostima posjetitelja. To uključuje:

- određivanja protokola za kontinuirano unaprijeđivanje tehnika i izvedbi u upravljanju rizicima,
- identificiranje učestalosti i šteta vezanih za izlaganje specifičnom riziku,
- prepoznavanje postupaka i metoda koje vode osiguravajuće agencije u analizi i procesuiranju nesreća,
- uvođenje učinkovite zaštite od rizika te procedura za minimalizaciju rizika.

Kako bi i u Hrvatskoj parkovne uprave što skorije usvojile politiku upravljanja rizikom posjetitelja, po-

trebno je s najviših mjesta odlučivanja jasno postaviti ciljeve programa te zatim razviti formalnu strukturu (organizacija i osoblje) u programu. Pritom osnovne preporuke obuhvaćaju:

1. jasnu misiju i trajnu potporu
2. zakonsko uređenje i pravnu pomoć
3. ulogu Središnjeg ureda NP/PP
4. modele osiguranja i partnerstvo s osigurateljima
5. izobrazbu i trening osoblja
6. kontinuiranu procjenu, inspekciju i kontrolu rizika
7. protokole o ispitivanju, analizi i izvještavanju o nesrećama.

Kao prvi i ključni korak potrebno je propisom jasno odrediti razinu brige parkovnih uprava za posjetitelje, pri čemu valja voditi računa da bi previsok standard odgovornosti parkovnih uprava mogao ugroziti njihovo funkcioniranje.

Uvažavajući osnovne postavke i razvojne korake inozemnih modela, model upravljanja rizicima posjetitelja u Hrvatskoj valjalo bi provesti s određenom fleksibilnošću, kako bi se usvojio model, koji bi bio najprikladiji sadašnjoj organizaciji zaštićenih područja u Hrvatskoj.

LITERATURA – References

- Marinović-Uzelac, A. (2001): *Prostorno planiranje*. Dom i svijet Zagreb, 2001.
- Martinić, I. (2004): 55. obljetnica NP Paklenica – kako osigurati održivost i vitalnost funkcioniranja? u svjetlu naglasaka V. svjetskog kongresa nacionalnih parkova. *Paklenički zbornik*, vol. 2., 147–150. Starigrad-Paklenica, 2004.
- Martinić, I. (2002): *Planovi upravljanja za hrvatske nacionalne parkove i parkove prirode*. Šumarski list 9–10, CXXVI, 501–509, Zagreb.
- Martinić, I. (2001): *Američka iskustva za unapređenje upravljanja nacionalnim parkovima i parkovima prirode u Hrvatskoj*. MZOPU RH, (izvješće sa studijskog boravka), 1–12, Zagreb.
- Peterson, James A. (1987). "Risk Management for Park, Recreation and Leisure Services", Management Learning Laboratories, Illinois, USA.
- Department of Conservation & Land Management, Western Australia. (1991). *Policy Statement No. 18, Recreation, Tourism and Visitor Services*.
- Department of Conservation & Land Management, Western Australia. (1996). *Recreation & Tourism Workshop -proceedings, Strategy & Action Plans 1996–2000*.
- Department of Conservation & Land Management, Western Australia. (1997). *Policy Statement No. 53, Visitor Risk Management*.

- Department of Conservation & Land Management, Western Australia. (1997). Visitor Risk Management – Operational Guidelines.
- Department of Conservation & Natural Resources, Victoria. (1994). Public Liability Risk Management Manual.
- Department of Primary Industries, Forest Services, Queensland. (1994). Sound Practice Indicator for Visitor Site Management on State Forests.
- Parks Canada, Department of Canadian Heritage. (1994). Visitor Risk Management Handbook. Minister of Supply and Services Canada.
- ** grupa autora (2000): Ekoturizam i održiv razvoj turizma u ekološko osjetljivim prostorima. Turizam (tematski broj), vol. 48, (4): 361–480, Zagreb
- ** (2003) V. IUCN World Parks Congress Proceedings, Durban.
- *** grupa autora i Ecoplan d.o.o. (1996): Sustav korištenja nacionalnih parkova i parkova prirode (s mjerama za provođenje dokumenata prostornog uređenja. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja RH, 1–60, Zagreb.
- *** grupa autora (2000): Ekoturizam i održiv razvoj turizma u ekološko osjetljivim prostorima. Turizam (tematski broj), vol. 48, (4): 361–480, Zagreb.

SUMMARY: The article deals with the establishment of safe recreational zones in protected areas of nature. Risks to visitors and participants in outdoor recreation activities and responsibilities of protected area managements are defined. The basic elements of “visitor risk management” – identifying and assessing risks and selecting safety and control measures are discussed, and so are the financial and legislative aspects of risks. Special focus is placed on the phases in the risk assessment process and the identification of their levels. The likelihood of risk actualization and the severity of possible consequences are juxtaposed. With the view of reducing risks, legislative, organizational and personnel principles are presented and proposals for the development of an integral risk management program in Croatian national parks and nature parks are given. Clearly regulated levels of care by park managers towards visitors are considered the key issue. However, an overly high standard of responsibility of park managers could jeopardize their functioning.

Key words: nature, protected areas, visiting, recreation, risk management